

gelegen Hotel Des Indes, dat iets van zijn oude voornaamheid lijkt te hebben verloren nu het in handen is gevallen van onroerend goed makelaars van twijfelachtig allooi, regelmatig een rol van betekenis. En boven op de Utrechtse Baan staat een snackbar, die zo nu en dan tijdens nachtelijke crisisberaden op de omringende ministeries goede diensten bewijst.

Maar ook Leiden kent dergelijke lokaliteiten. Zo wordt in de Leidse Faculty Club aan het Rapenburg en in café-restaurant Camino Real aan de Doelensteeg heel wat afgekonkeld. Het laatste etablissement was een aantal jaren geleden ook de plaats waar tijdens zonnige zomerlunches het fundament is gelegd voor het Scaliger Instituut. De initiatiefnemer voor deze bijeenkomsten was Paul Gerretsen. Vanaf het begin van zijn bibliothecariaat heeft hij zich ingezet om de ramen van de Universiteitsbibliotheek wijder open te zetten en de buitenwereld, dat wil zeggen de omringende faculteiten, studenten en onderzoekers van binnen en buiten Nederland meer bij de bijzondere collecties van de UB te betrekken. Zo zaten hij, Christiane Berkvens-Stevelinck, Willem Otterspeer, Harm Beukers, Bart Westerweel, en ondergetekende regelmatig aan tafel om de mogelijkheden hiertoe te verkennen.

Uiteindelijk is het plan geboren om een instelling in het leven te roepen die als middelaar kon functioneren tussen onderzoek en onderwijs aan de ene kant en de universiteitsbibliotheek aan de andere. In 2000, toen de universiteit haar 425-jarig bestaan vierde, is het Scaliger Instituut opgericht, vernoemd naar een van Leidens grootste geleerden, Josephus Justus Scaliger (1540-1609). In zijn jonge geschiedenis heeft het instituut hoogtepunten en dieptepunten beleefd. Hoogtepunt was bijvoorbeeld de instelling van een eigen Scaligerleerstoel, die sinds 2001 wordt bezet door prof. dr. W.P. Gerritsen. Dieptepunt was de commotie rond de dreigende verkoop van stukken uit de bijzondere collecties, een voornemen dat de bijl leek te leggen aan de hele bestaansreden van bibliotheek en Scaliger Instituut. Gelukkig is van dit alles niets terecht gekomen.

Paul Gerretsen is een belangrijke stuwende kracht achter het Scaliger Instituut gebleven, niet alleen vanwege de door hem vanuit de bibliotheek geboden financiële en personele ondersteuning, maar ook door zijn persoonlijke betrokkenheid, zijn aanstekelijk enthousiasme, zijn benaderbaarheid. Wat het Scaliger Instituut betreft, komt zijn vertrek te vroeg, want we zijn er nog niet helemaal, en een steunbeer van zijn formaat kan niet zomaar worden vervangen. Maar we respecteren zijn besluit en als het nodig is weten we hem wel te vinden, ergens in een chique restaurant of snackbar in Den Haag.

De terugkeer van de Bibliothèque wallonne naar Leiden

Henk Jan de Jonge

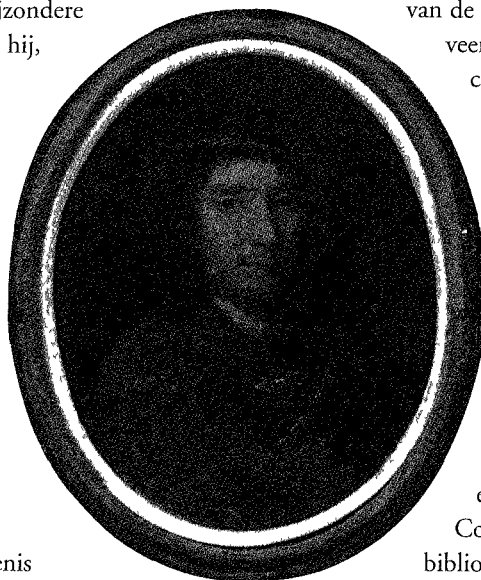
(Hoogleraar uitlegging van het Nieuwe Testament)

Sinds november 1998 berust in de Universiteitsbibliotheek Leiden, waarvan Paul Gerretsen toen nog niet zo lang bibliothecaris was, de Bibliothèque wallonne. Deze belangrijke collectie documenteert in boeken en archieven de geschiedenis van het Franstalige protestantisme in de Nederlanden en daarbuiten. Opgericht in Leiden in 1852, was de Bibliothèque wallonne in 1973 naar Amsterdam verhuisd. Na een kwart eeuw keerde zij naar Leiden terug.

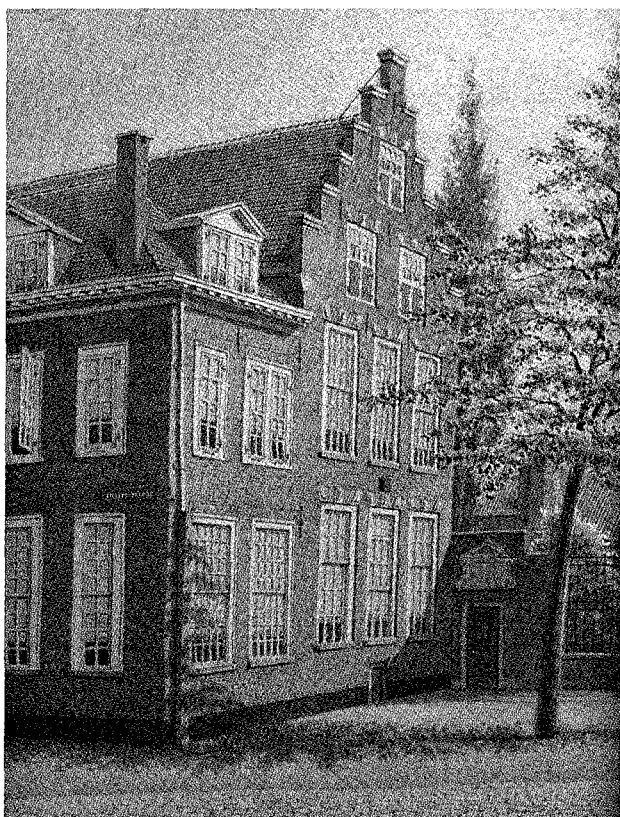
Voor een goed begrip van het volgende eerst enige informatie over de administratieve positie van de Bibliothèque wallonne. Deze verzameling is eigendom

van de gezamenlijke Waalse kerken, veertien gemeenten die samen een classis vormden binnen de Hervormde Kerk, nu binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Over de Bibliothèque wallonne beslist dus de synode van de Waalse kerken, de Réunion wallonne, waarvan het dagelijks be-stuur gevormd wordt door de Commission wallonne. Het daadwerkelijke beheer van de bibliotheek is echter gemandateerd aan de Commission de l'histoire et de la bibliothèque des églises wallonnes, kort-weg de Commission de l'histoire.

In de jaren negentig van de twintigste eeuw bleek dat het Hospice wallon in Amsterdam (Veluwelaan 19), waarin de Bibliothèque wallonne sinds 1973 was gehuisvest, moest worden afgebroken. De Commission de l'histoire moest zich daarom beraden op mogelijkheden om de Bibliothèque wallonne elders onder te brengen. Ze dacht aanvankelijk aan een tijdelijk onderkomen, en trad daartoe in contact met onder meer de Koninklijke Bibliotheek en de Vrije Universiteit. Weldra werd duidelijk dat het om een definitieve verplaatsing zou moeten gaan. Het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme aan de Vrije Universiteit wilde wel een overeenkomst voor langere tijd aangaan. Ook bij de Universiteitsbibliotheek Leiden hadden sonderingen plaats, maar die leidden tot de zomer van 1996 niet tot enig concreet resultaat, onder meer doordat deze verkenningen aan Leidse zijde als

Adriaen van Ostade? (1610-1685), *Portret van Constanijn Sennepart*. Olieverf op koper. Sennepart was de afstammeling van een Waalse familie die zich in 1591 in Amsterdam vestigde [MK lade 10].

J.M.A. Rieke (1851-1899), *De Bibliothèque Wallonne aan het Pieterskerkhof 40 te Leiden*, detail uit aquarel [PA 22].

officieus en informeel werden opgevat. Intussen stelde het Documentatiecentrum van de vu dermate gunstige voorwaarden en faciliteiten in het vooruitzicht, dat de Commission de l'histoire in de zomer van 1996 voor verhuizing van de Bibliothèque wallonne naar de vu was. In die zin adviseerde de commissie aan de Réunion wallonne.

Tegen dit advies kwam, per brief van 26 juli 1996 aan de Commission wallonne, de bibliothecaris van de Leidse Universiteitsbibliotheek in het geweer. Gerretsen voerde als argumenten voor Leiden aan: de verantwoordelijkheid die Leiden traditioneel, sinds 1777, voor de Waalse archieven en bibliotheek gedragen had, de inbedding die de Bibliothèque wallonne in de Leidse Universiteitsbibliotheek tussen verwante collecties zou krijgen, de voorzieningen die het nieuwe gebouw te bieden had, en de in Leiden aanwezige deskundigheid op het gebied van de geschiedenis van Walen en hugenoten.

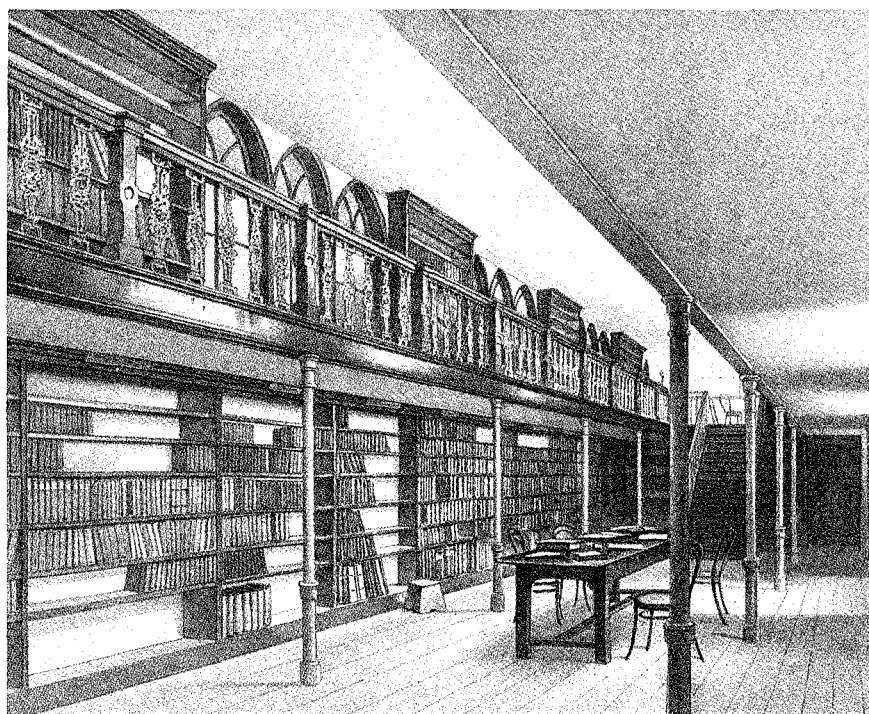
Bij dit protest voegden zich andere. Het was historisch gezien inderdaad vreemd, dat de Commission de l'histoire, uiteindelijk unaniem, opteerde voor een overstap naar de vu: een jonge, neo-calvinistische instelling waarmee de Waalse kerken traditioneel geen relatie hadden, terwijl tussen de Waalse kerken en de Leidse universiteit de eeuwen door talrijke nauwe verbanden heb-

ben bestaan. Denk slechts aan het Collège wallon (1606-1699). En bedenk, dat de eerste bibliothecarissen en grondleggers van de Bibliothèque wallonne, J.T. Bergman en W.N. du Rieu, tegelijk hoge functionarissen waren van de Leidse universiteitsbibliotheek.

Pas op 25 oktober 1996 vroeg de Commission de l'histoire officieel aan de Leidse bibliothecaris welke voorwaarden Leiden te bieden had. Gerretsen antwoordde op 12 februari 1997 met een schrijven waarin hij overbrenging naar Leiden bepleitte en inging op de details van openstelling, conservering, catalogisering en financiële aspecten.

Op basis van een dik dossier met tegenstrijdige adviezen en pleidooien, besloot ten slotte de Réunion wallonne op 17 januari 1998 de bibliotheek naar Leiden te verplaatsen. De Commission de l'histoire trad hierop in haar geheel af. In mei verkoos de Réunion wallonne een geheel nieuwe commissie en belastte deze direct met de taak de verhuizing te regelen. Op 18 augustus 1998 werd de Overeenkomst van bewaarneming getekend, namens de universiteitsbibliotheek door Paul Gerretsen, namens de Commission wallonne door haar voorzitter Jean Chardard, Waals predikant te Dordrecht. Het transport van Amsterdam naar Leiden had plaats van 16 tot en met 24 november 1998. Hier kwam de collectie onder toezicht van de conservatoren, met wie de Commission de l'histoire de verantwoordelijkheid voor het beheer sinds 1998 deelt.

De Bibliothèque wallonne is nu beter dan ooit toegankelijk, in de stad waar ze anderhalve eeuw geleden gesticht werd en waar ze, afgezien van het Amsterdamse interim, steeds gevestigd is geweest.

Bibliothèque Wallonne. Etablie dans une aile du Temple Wallon à Leyde 1882-1890.

Lithografie door P.J. Mulder naar een foto van J. Goedeljee.